

Tomasz Kołomański*

Partnerstwo publiczno-prywatne szansą na rewitalizację obiektów zabytkowych Europy Środkowej

Public-private partnership as a chance for revitalising historic objects in Central Europe

Słowa kluczowe: partnerstwo publiczno-prywatne, Restaura, dziedzictwo kulturowe, Europa Środkowa, rewitalizacja, obiekty zabytkowe

Key words: public-private partnership, Restaura, cultural heritage, Central Europe, restoration, historic objects

Pod koniec II wojny światowej oraz w okresie powojennym, w wyniku zmian politycznych i terytorialnych w Europie Środkowej, ponad 20-milionowa rzesza ludzi została zmuszona do opuszczenia swoich ojczyzn. Stali się przesiedleńcami migrującymi na nowe, często obce im tereny. Z tyłu zostawili budowany przez siebie przez setki lat unikatowy krajobraz kulturowy. Tworzyły go często bezcenne dzieła architektury, swoiste pomniki epok, bajkowe wręcz rezydencje pałacowo-parkowe, zamki, folwarki albo całe założenia miejskie bądź wiejskie. Wskutek zmian geopolitycznych, a w ich następstwie przesunięcia granic, odebrane prawowitym właścicielom pomniki dziedzictwa kulturowego stały się własnością państwa, które nie identyfikowało ich jako „rdzennie swoich” i traktowało je po macoszemu. Rozpoczął się proces błyskawicznie postępującej dewastacji. W jego efekcie większość z tych bezcennych obiektów albo całych układów miejskich/wiejskich zaczęła popadać w ruinę. Część z nich została doprowadzona do zupełnego zniszczenia i nie dotrwała do czasów współczesnych. Część zachowała się w formie ruiny. Jednakże istnieje ciągle grupa obiektów możliwych do uratowania.

Na terenie Polski problem niszczących obiektów zabytkowych dotyczy m.in. całego obszaru Dolnego Śląska, który w 1945 roku znalazł się w granicach naszego kraju. To tam właśnie znajduje się największa liczba obiektów zabytkowych w skali Polski. W wyniku dziesięcioleci zaniedbań i bardziej lub mniej celowych zniszczeń

Towards the end of World War II and during the post-war period, as a consequence of political and territorial changes in Central Europe, over 20 million people were forced to abandon their homeland. They became displaced people who migrated to new, often foreign lands. They left behind a unique cultural landscape they had built for hundreds of years. The landscape often comprised priceless works of architecture, specific monuments of the epochs, almost fairy-tale park-and-palace residences, castles, granges, or entire urban or rural complexes. As a result of geo-political changes and subsequent shift in borderlines, the cultural heritage monuments seized from their rightful owners became the property of the state which did not identify them as “indigenous” and brushed them off. Thus the process of rapid devastation began. Because of it the majority of those valuable objects or entire urban / rural complexes began to fall into ruin. Some of them were totally destroyed and has not survived until the present. Some have been preserved in the form of ruin. Nevertheless, there is still a group of objects possible to save.

In Poland, the problem of deteriorating historic objects concerns e.g. the entire area of Lower Silesia which in 1945 was incorporated into the territory of our country. It is there that largest number of historic objects in Poland can be found. Owing to decades of neglect and more or less deliberate destruction, the

* dr, Fundacja Ochrony Krajobrazu

* dr, *Foundation for Landscape Protection*

większość tego bezcennego europejskiego dziedzictwa kulturowego już nie istnieje albo znajduje się w stanie bliskim rozpadowi. Przykładem mogą być rezydencje pałacowe. Tylko ta kategoria zabytków to 760 obiektów, z których ponad 600 zamiast być wizytówką i magnesem swej okolicy, jest problemem, a ich stan jest opłakany¹. Posłużyłem się przykładem Dolnego Śląska, gdyż ten region jest mi szczególnie bliski, jestem jeleniogórzaninem, ale także tutaj właśnie najlepiej widać rozmiar dokonanej dewastacji. Skalę zniszczenia obrazuje fakt, że u schyłku II wojny światowej zespołów pałacowo-parkowych, zamków i dworów na terenie Dolnego Śląska było około 1500, co oznacza, że mniej więcej połowa z nich została bezpowrotnie zniszczona². Podobnie rzecz wygląda w innych krajach byłego bloku wschodniego, choć przykład dolnośląskich zabytków ze względu na ich jakość, masowość występowania i jednocześnie stopień zrujnowania jest rzeczywiście dobitny.

Ratunkiem dla popadającego w ruinę dziedzictwa kulturowego jest jego rewitalizacja. Definicja rewitalizacji zawiera w sobie wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obiektów lub obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe, obejmujące różne sfery życia – społeczne, gospodarcze, kulturowe. Ich celem jest m.in. poprawa jakości życia mieszkańców, przeciwdziałanie trudnościom gospodarczym na tych terenach oraz złemu stanowi infrastruktury technicznej budynków, a także poprawa stanu środowiska. Kompleksowa i skuteczna rewitalizacja to jeden z najważniejszych sposobów zapewnienia ładu przestrzennego i wysokiej jakości przestrzeni publicznej. Należy pamiętać, że odnawianie obiektów zabytkowych to konieczność uzgadniania wszelkich poczynań z Urzędami Ochrony Zabytków. Jedynie tak prowadzone prace modernizacyjne pozwolą uniknąć niepotrzebnych błędów w finalnym efekcie.

Pomimo transformacji politycznej, jaką przeszła Europa Środkowa, problem rewitalizacji jej bezcennego na skalę europejską dziedzictwa kulturowego wciąż nie został rozwiązany. Potrzebne są efektywne wzorce i ewentualnie wypracowanie nowych metod działania od razu gotowych do zastosowania na regionalnym i lokalnym poziomie. Dotychczas, pomimo licznych działań i absorpcji środków unijnych przeznaczonych na ten cel, problem rewitalizacji dziedzictwa kulturowego jest wciąż daleki od rozwiązania.

Brak środków finansowych jest dla większości władz publicznych jednym z najbardziej palących problemów w odniesieniu do ochrony oraz utrzymania zarządzanych przez siebie zasobów dziedzictwa kulturowego. Ten problem jest szczególnie ważny w przypadku krajów Europy Środkowej, gdzie zawirowania historyczne oraz zmiany polityczne i terytorialne przyczyniły się do zniszczenia lub pozostawienia bez opieki wielu budynków o wartości historycznej. Budynki te umiejscowione są często na zdegradowanych obszarach, gdzie pojawiają się problemy natury ekonomicznej oraz społecznej, które wymagają natychmiastowej interwencji.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że niewątpliwie istnieje konieczność bardziej kompleksowego podejścia do działań rewitalizacyjnych oraz znalezienia

majority of that priceless European cultural heritage no longer exists, or is close to disintegration. Palace residences can serve as examples here. Only this category of monuments includes 760 objects, of which over 600 instead of being landmarks and attractions in their respective areas are problems, and their condition is pitiful¹. I used the example of Lower Silesia since I come from Jelenia Góra and the region is close to my heart, but also the scale of wrought devastation is best visible here. The scale of destruction is reflected by the fact that towards the end of World War II there were around 1500 park-and-palace complexes, castles and manors in Lower Silesia, which means that more or less half of them have been irretrievably lost². The situation is similar in other countries of the former Eastern Block, though the examples of monuments in Lower Silesia because of their quality, number and the extent of damage are particularly grave.

The only hope of survival for the deteriorating cultural heritage is its revitalisation. The definition of revitalisation involves restoring degraded objects or areas from their critical condition by comprehensive undertakings encompassing various spheres of life – social, economic and cultural. Their aim is to e.g. improve the quality of life of residents, counteract the economic difficulties in those areas and the poor state of technical infrastructure of buildings, as well as improve the condition of the environment. A complex and effective revitalisation is one of the most important ways to ensure spatial order and high quality public space. One should remember that restoring historic objects means it is necessary to consult all activities with Monument Protection Offices. Only so carried out modernization work will allow for avoiding unnecessary errors in the end.

In spite of political transformations that Central Europe underwent, the problem of revitalising its priceless cultural heritage has not been resolved yet. It is necessary to have effective examples and work out new method of treatment instantly applicable on the regional and local level. So far, despite various actions and acquiring EU aid funds for that purpose, the problem of revitalising the cultural heritage has still to be resolved.

The lack of financial resources is for most state authorities one of the most urgent issues in reference to the protection and maintenance of the cultural heritage they are in charge of. That problem is particularly significant in the case of Central European countries, where historic turbulences as well as political and territorial changes contributed to the destruction or neglect of many buildings of historic value. Those buildings are frequently located within degraded areas plagued by economic and social problems requiring immediate attention.

The previous experience indicates that it is certainly necessary to find a more complex approach to revitalisation and to find models that would allow for increasing its effectiveness. With limited public resources, the

wzorców, które pozwolą na zwiększenie efektywności działań. Przy ograniczonych środkach publicznych jedyną możliwością realizacji zadań rewitalizacyjnych jest sięgnięcie do doświadczeń i kapitału finansowego sektora prywatnego. Z pomocą przychodzi tutaj formuła partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP).

Partnerstwo publiczno-prywatne to współpraca sektora publicznego i prywatnego, mająca na celu m.in. realizację konkretnych przedsięwzięć tradycyjnie wykonywanych przez sektor publiczny. Współpraca ta opiera się na założeniu, że każda ze stron jest w stanie wywiązać się z własnych, powierzonych jej zadań sprawniej niż druga strona. Strony w ten sposób uzupełniają się, zajmując się

Ryc. 1. Panorama zamku Rihemberk (archiwum Projekt Restaura)
Fig. 1. Panorama of Rihemberk castle (archive of the Restaura Project)

w ramach PPP właśnie tą częścią wspólnego zadania, którą wykonują najlepiej. Dzięki podziałowi zadań, odpowiedzialności i ryzyka w ramach PPP osiąga się najbardziej efektywny ekonomicznie sposób realizacji inwestycji. W ramach PPP każda ze stron czerpie własne korzyści, proporcjonalne do swego zaangażowania.

PPP w rewitalizacji zabytków pozwala na połączenie zasobów i zdolności sektora publicznego oraz prywatnego, przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony dziedzictwa kulturowego. Przykładem współpracy jest sytuacja, kiedy strona publiczna wnosi do partnerstwa obiekt zabytkowy, dzierżawiąc go za darmo stronie prywatnej, która w zamian za to przeprowadza jego modernizację i po wyremontowaniu ma możliwość czerpania z niego zysków przez określony czas. Wygrywają wszyscy, z jednej strony strona publiczna bez obciążeń finansowych zyskuje na swoim terenie odrestaurowany obiekt zabytkowy, co poprawia wygląd przestrzeni publicznej, przyciąga turystów i przedsiębiorców. Strona prywatna zaś w zamian za przeprowadzoną rewitalizację może czerpać zyski z zarządzanego przez siebie obiektu. Wziąwszy pod uwagę ograniczone zasoby sektora publicznego z jednej strony, a możliwość zaangażowania środków finansowych i doświadczenie sektora prywatnego z drugiej strony, schematy PPP są realną alternatywą dla zachowania i zarządzania unikatowym dziedzictwem w Europie Środkowej.

only chance to realise revitalisation tasks is to use the experience and the financial capital of the private sector. That is where the public-private partnership formula (PPP) might be helpful.

The public-private partnership formula involves the cooperation between the public and private sectors, geared towards e.g. the realisation of concrete undertakings traditionally carried out by the public sector. The cooperation is based on the assumption that each side is able to complete the entrusted assignments more efficiently than the other side. In this way, both sides complement each other, dealing with that particular section of a common task within the PPP which they can do best. Due to sharing the tasks, responsibility and risk within the PPP, the most economically effective way of realizing the investment can be achieved. Within the PPP, each side gains their own profit proportional to their involvement.

In the restoration of monuments the PPP allows for combining the resources and skills of the public and private sectors, while simultaneously providing protection for the cultural heritage. An example of such cooperation is the situation when the public side brings the historic monument to the partnership, leasing it for free to the private sector that in return is to carry out its modernization and after the renovation has an opportunity to profit from it for a specified period. Thus it is a win-win situation where, on the one hand, the public sector acquires a restored historic object without financial burdens, which improves the appearance of the public space, attracts tourists and investors. On the other hand, the private sector, in return for the carried out revitalisation, can obtain profits from the object under their management. Considering the limited resources of the public sector on the one hand, and the possibility to use the financial resources and experience of the private sector on the other, the PPP schemes are realistic alternatives in preserving and managing the unique heritage in Central Europe.

Popularisation of the PPP in revitalisation was clearly highlighted in Polish official documents indicating the directions in the country's development: Premises for the National Revitalisation Plan 2022, Premises for the Revitalisation Act and the Country Strategy for Regional Development 2010–2020. Unfortunately, until today there have been only a few examples of the PPP in revitalisation projects. One of the reasons for such a rare use of the PPP formula for financing revitalisation activities is insufficient knowledge and good practices, as well as unsubstantiated poor stereotypes regarding the formula. They describe the PPP as a straight way leading to corruption, privatisa-

Upowszechnienie PPP w rewitalizacji zostało wyraźnie zaakcentowane w polskich dokumentach rządowych wyznaczających kierunki rozwoju kraju: Założenia do Narodowego Planu Rewitalizacji 2022, Założenia do Ustawy o Rewitalizacji, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Niestety, pomimo tego do dnia dzisiejszego jest tylko kilka przykładów PPP w projektach rewitalizacyjnych. Jedną z przyczyn niewielkiego wykorzystania formuły PPP w finansowaniu działań rewitalizacyjnych jest brak wystarczającej wiedzy i dobrych praktyk oraz niepoparte faktami złe stereotypy na temat tej formuły. Opisują one PPP jako prostą drogę prowadzącą do korupcji, prywatyzacji albo pogłębienia układów towarzysko-biznesowych. Jedynym sposobem na walkę z bezpodstawnymi twierdzeniami i poznanie tego sposobu realizacji inwestycji jest zwiększenie kompetencji i wiedzy zarówno władz publicznych, jak i podmiotów prywatnych w zakresie wykorzystania mechanizmów PPP, jak i przy okazji rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego.

Obecność Polski w Unii Europejskiej jest doskonałą okazją dla współpracy oraz wymiany doświadczeń z innymi krajami, również w zakresie wykorzystania różnorodnych metod finansowania rewitalizacji zniszczonego dziedzictwa kulturowego, a wśród nich formuły PPP. Doświadczenia historyczne krajów Europy Środkowej wskazują, iż w dziedzinie opieki nad zabytkami zderzamy się wszędzie z bardzo podobnymi, jeśli nie tymi samymi problemami.

Doskonałą platformą współpracy na poziomie europejskim są Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (Interreg). Naszej części Europy dedykowany jest Program Interreg Europa Środkowa. Zasięgiem obejmuje on powierzchnię ponad 1 miliona km², zamieszkaną przez 146 milionów ludzi. Stanowią go terytoria lub części terytoriów dziewięciu państw członkowskich (Austria, Chorwacja, Czechy, Polska, Słowacja, Słowenia, Węgry, wybrane regiony Niemiec, wybrane regiony Włoch). Celem nadrzędnym Programu Interreg Europa Środkowa jest „współpraca ponad granicami w Europie Środkowej, aby nasze miasta i regiony stały się lepszym miejscem do życia i pracy”³. Innymi słowy, współpraca transnarodowa w Europie Środkowej jest katalizatorem wdrażania inteligentnych rozwiązań stanowiących odpowiedź na wyzwania regionalne m.in. w dziedzinie kultury. W ten sposób program zapewni koordynację z innymi wysiłkami podejmowanymi na szczeblu lokalnym i regionalnym, między innymi z krajowymi i regionalnymi programami wspieranymi w ramach funduszy strukturalnych.

Wychodząc naprzeciw wyzwaniom w dziedzinie ratowania niszczącego dziedzictwa kulturowego, a przy okazji sięgając po cały czas innowacyjną formułę PPP, 10 instytucji z 4 środkowoeuropejskich państw: Polski, Słowacji, Chorwacji oraz Słowenii stworzyło projekt Restaura. Uzyskał on dofinansowanie z Programu Interreg Europa Środkowa 2014–2020 w ramach osi priorytetowej 3 – „Współpraca w zakresie zasobów naturalnych i kulturowych na rzecz trwałego wzrostu gospodarczego w Europie Środkowej”. Ta oś priorytetowa

tion or strengthening the social-business relations. The only way to fight with such unsubstantiated claims and to learn about this way of realising investments is increasing the competence and knowledge of both public authorities and private subjects regarding the use of the PPP mechanisms, and during the restoration of cultural heritage objects.

The membership of Poland in the European Union is an excellent opportunity to cooperate and exchange experience with other countries, also in the field of using various methods of financing the revitalisation of damaged cultural heritage, and the PPP formula among them. Historical experiences of the countries in Central Europe indicate that in the area of monument protection we encounter similar if not the same problems everywhere.

The European Territorial Cooperation Programmes (Interreg) constitute an excellent platform for European cooperation. The Interreg Central Europe Programme is dedicated to our part of Europe. It encompasses the area of over 1 million km², inhabited by 146 million people. It comprises territories or their parts belonging to nine member-states (Austria, Croatia, Czech Republic, Poland, Slovakia, Slovenia, Hungary, selected regions of Germany, selected regions of Italy). The main objective of the Interreg Central Europe Programme is “cooperation across boundaries in Central Europe, so that our cities and regions could be a better place to live and work”³. In other words, the trans-national cooperation in Central Europe is a catalysts for introducing intelligent solutions in response to regional challenges e.g. in the field of culture. In this way the programme will ensure coordination with other efforts made on the local and regional level, for instance with country and regional programmes supported by structural funds.

In order to meet the challenges in the field of saving the deteriorating cultural heritage while using the still innovative formula of the PPP, 10 institutions from 4 Central-European countries: Poland, Slovakia, Croatia and Slovenia, established the Restaura project. It obtained financial support from the Interreg Central Europe Programme for 2014–2020 within the priority axis 3 – “Cooperation concerning the natural and cultural resources for continuous economic development in Central Europe”. That priority axis meets the need to protect and sustainable use of the cultural and natural heritage and resources. The town of Nowy Dwór Mazowiecki, which is the project leader, invited the following towns to cooperate: Bratislava (Slovakia), Nova Gorizia (Slovenia) and Buzet (Croatia). On the Polish side the activities of the town of Nowy Dwór Mazowiecki are substantially supported by the Foundation for Landscape Protection and the Institute for Public-Private Partnership. The overall work of the Restaura is coordinated by an outside consulting company Projectiff Ltd.

The Restaura project has been realised in the years 2016–2019. Its goal is for partner institutions to cooper-

odpowiada na potrzebę chronienia i zrównoważonego wykorzystywania dziedzictwa i zasobów naturalnych oraz kulturowych. Miasto Nowy Dwór Mazowiecki, które jest liderem projektu, zaprosiło do współpracy następujące miasta: Bratysława (Słowacja), Nova Gorica (Słowenia) oraz Buzet (Chorwacja). Po stronie polskiej działania miasta Nowy Dwór Mazowiecki merytorycznie wspiera Fundacja Ochrony Krajobrazu oraz Instytut Partnerstwa Publiczno-Prywatnego. Całość prac Restaura koordynuje zewnętrzna firma konsultingowa Projectiff Sp. z o.o.

Projekt Restaura realizowany jest w latach 2016–2019. Ma on na celu współpracę instytucji partnerskich w zakresie stworzenia skutecznych strategii dla rewitalizacji dziedzictwa kulturowego, a ściślej identyfikację, testowanie, ocenę oraz promocję dobrych praktyk w zakresie PPP przy okazji rewitalizacji miast i budynków o wartości historycznej. Jest to bezprecedensowa okazja do wymiany wiedzy, doświadczeń, dobrych praktyk i zaadaptowania sprawdzonych rozwiązań w działaniach rewitalizacyjnych dziedzictwa kulturowego w różnych krajach Unii Europejskiej. W wyniku powyższego powstaną opracowania i dokumenty z gotowymi do wdrożenia wzorami postępowania.

W wyniku działań projektu Restaura w poszczególnych miastach partnerskich zostanie przygotowany bądź zaktualizowany lokalny program rewitalizacji dla wybranego obszaru, ze szczególnym naciskiem na ratowanie dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu modeli PPP. Opracują go i uchwalą samorządy lokalne w ścisłej współpracy z zainteresowanymi środowiskami, m.in. mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami. Powstały program rewitalizacji będzie zawierać diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, określenie terytoriów wymagających wsparcia oraz wizję wyprowadzenia obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej ze wskazaniem kierunków działań i wynikających z nich najważniejszych przedsięwzięć. Znajdą się tam także mechanizmy zapewnienia komplementarności pomiędzy poszczególnymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na danym obszarze, opis zaangażowania społeczności i innych partnerów w przygotowanie i realizację programu, jak również ramy finansowe, z uwzględnieniem różnych źródeł finansowania, w szczególności z uwzględnieniem formuły PPP, oraz system monitorowania zmiany i skuteczności działań. Dla wybranego projektu rewitalizacji przeprowadzone będą działania pilotażowe polegające na kompletnym przygotowaniu przedsięwzięcia PPP, w tym analiz technicznych, finansowo-ekonomicznych oraz prawnych.

Rezultaty działalności projektu Restaura będą namacalne i długofalowe. Co najważniejsze, uda się zapobiec postępującej dewastacji wybranych do odrestaurowania obiektów/przestrzeni zabytkowych poprzez stworzenie programu ich rewitalizacji. W miastach partnerskich zostaną przeszkoleni eksperci do spraw rewitalizacji i PPP. Szkolenia będą odbywać się w ramach międzynarodowego programu szkoleń zawierających treści związane z aspektami technicznymi, konserwatorskimi,

ate in order to create effective strategies for revitalising cultural heritage, or more precisely for identifying, testing, assessing and promoting good practices concerning the PPP while revitalising valuable historic towns and buildings. It is an unprecedented opportunity to exchange knowledge, experience, good practices and to adapt proven solutions in the revitalization of the cultural heritage in various countries of the European Union. As a result of the above there will be studies and documents with methods of conduct ready to implement.

As a consequence of the Restaura project, a local revitalisation programme will be prepared or updated for a selected area in individual partner towns, with a particular emphasis on saving the cultural heritage by using the PPP models. It will be prepared and passed by local governments in close cooperation with interested milieus, e.g. local residents, non-government organisations and businessmen. The created programme of revitalisation will diagnose and identify revitalisation needs, determine areas requiring support and will include a vision of how to help the degraded area in the crisis while indicating crucial directions and resulting vital undertakings. They will also include mechanisms to ensure the complementarity between particular revitalisation undertakings and between activities of various actors and funds in a given area, a description of the community and other partners' involvement in the preparation and realisation of the programme, as well as financial estimates including various financial sources, especially considering the PPP formula and the system of monitoring the change and effectiveness of treatment. For a selected revitalisation project a pilot study will be carried out involving a complete preparation of the PPP undertaking, including technical, financial-economic and legal analyses.

Effects of the Restaura project will be tangible and long-lasting. More importantly, it will be possible to prevent the ongoing devastation of historic objects/spaces selected for restoration by creating a programme for their revitalisation. In partner towns experts in the field of revitalisation and the PPP will be trained. Training courses will be organised within an international training programme containing technical, conservation, social, legal and economic aspects. As a result local authorities will become more competent in fully using the cultural heritage and its revitalisation while applying the PPP mechanisms. The experience and financial capital of the private sector will be utilised thanks to the application, and subsequently popularisation of the PPP formula in such projects. In partner towns, a procedure of choosing a private partner within the PPP will be introduced for selected revitalisation projects. A base of good practices will be created and made generally available, which will also include a list of cultural heritage objects for which the process of revitalisation using the PPP mechanisms was successful, and which will set an example for other such objects in Central Europe in the future. Guide-

społecznymi, prawnymi oraz ekonomicznymi. W ich wyniku podniesione zostaną kompetencje pracowników samorządowych do pełnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i jego rewitalizacji z wykorzystaniem mechanizmów PPP. Wykorzystane zostanie doświadczenie oraz kapitał finansowy sektora prywatnego na skutek zastosowania, a co za tym idzie, upowszechnienia formuły PPP w tego typu projektach. W miastach partnerskich dla przygotowanego projektu rewitalizacyjnego przeprowadzona będzie procedura wyboru partnera prywatnego w ramach PPP. Stworzona i ogólnie dostępna będzie baza dobrych praktyk zawierająca również listę obiektów dziedzictwa kulturowego, w przypadku których powiódł się proces rewitalizacji przy wykorzystaniu mechanizmów PPP i które w przyszłości będą mogły być wzorem dla innych obiektów w Europie Środkowej. Przygotowane zostaną wytyczne zarówno dla jednostek samorządu terytorialnego, jak i dla prywatnych inwestorów w zakresie wsparcia przedsięwzięć rewitalizacji obiektów zabytkowych realizowanych w formule PPP. Określone będą tam ramy prawne, mechanizmy wspierające, aspekty techniczne, zachęty ekonomiczne oraz dobre praktyki⁴.

Doskonałym przykładem już widocznych rezultatów płynących z projektu Restaura jest proces rewitalizacji średniowiecznego zamku Rihemberk prowadzony przez słoweńskie miasto Nova Gorica (ryc. 1). Monumentalna XIII-wieczna warownia została w dużej mierze zniszczona w 1944 roku w wyniku wysadzenia i pożaru. Podjęte w latach 80. XX wieku prace rewitalizacyjne przebiegały bardzo powoli. Wykorzystując swą obecność w Restaurze, miasto sprawiło, że proces ten nabrał nowego rozmachu. Obecnie w ramach działań projektowych Nova Gorica kończy dokumentację techniczną, prawną i finansową niezbędną do odnowienia Rihemberka przy wykorzystaniu formuły PPP. Dzięki projektowi powstały również plany kompleksowej rewitalizacji zamku, co spotkało się z entuzjastycznym odbiorem mieszkańców i miłośników zabytków. Na terenie obiektu organizowane są tłumnie odwiedzane imprezy oraz festyny (ryc. 2).

Mam nadzieję, że dobre praktyki dostarczone i powszechnie dostępne dzięki projektowi Restaura pokażą samorządom drogę do udanych rewitalizacji z wykorzystaniem formuły PPP. Najważniejsze jest odrzucenie stereotypów i wspólne działanie w kooperacji publiczno-prywatnej. Taka współpraca przyniesie korzyści obydwu stronom. W efekcie lokalna społeczność otrzyma nową jakość przestrzeni publicznej – gruntownie odrestaurowany obiekt zabytkowy, który dodatkowo przyciągnie turystów co przełoży się na większe zyski dla regionu.

I wracając na koniec do Dolnego Śląska, chciałbym aby także tutejsi samorządowcy skorzystali z doświadczeń

lines will be prepared, both for the local government units and private investors, on supporting the revitalisation of historic objects using the PPP formula. Legal restrictions, supporting mechanisms, technical aspects, economic incentives and good practices will be determined there⁴.

An excellent example of already visible results of the Restaura project is the revitalisation of the medieval Rihemberk castle carried out by the Slovenian town of Nova Gorizia (fig. 1). The monumental 13th-century stronghold was largely destroyed in 1944 as a result of an explosion and a fire. The restoration work commenced in the 1980s proceeded very slowly. Because

Ryc. 2. Imprezy organizowane w średniowiecznych murach zamku Rihemberk przyciągają tłumy (archiwum Projekt Restaura)

Fig. 2. Events organised in the medieval Rihemberk castle attract crowds (archive of the Restaura Project)

of the town's participation in Restaura, the process gathered momentum. Currently, within the project work, Nova Gorizia completes the technical, legal and financial documentation indispensable for restoring Rihemberk using the PPP formula. Thanks to the project there are also plans for a complex revitalisation of the castle, which was met with an enthusiastic response on the part of the inhabitants and monument fans. Crowds of people attend events and fairs organised in the castle (fig. 2).

I hope that good practices provided and generally available owing to the Restaura project will show the local authorities a way to successful revitalisations using the PPP formula. The most important is to reject stereotypes and to continue the public-private cooperation. Such cooperation will benefit both sides. As a result the local community will acquire a new quality in public space – a completely restored historic object that will additionally attract tourists, which will translate into more profit for the region.

And going back to Lower Silesia, I would like the local authorities there to also use the experience of their European colleagues and, following the activi-

swych europejskich kolegów i wzorując się na działaniach przeprowadzonych w ramach projektu Restaura odważnie skorzystali z formuły PPP przy okazji modernizacji dziedzictwa kulturowego. Bo przecież jeśli chodzi o klasę dolnośląskich zabytków, to wstydzić się nie mamy czego!

ties carried out during the Restaura project, to bravely apply the PPP formula in modernising the cultural heritage. After all, as far as the standard of the monuments in Lower Silesia is concerned, there is nothing to be ashamed of!

¹ Maciejewska B., *Jak ratować dolnośląskie zabytki. Pałace dla zwykłych ludzi*, Gazeta Wyborcza Wrocław, z 19 marca 2010, s. 2.

² Łuczynski R.M., *Losy rezydencji dolnośląskich w latach 1945–1991*, Wrocław, 2010, s. 13.

³ Podręcznik Programu Interreg Europa Środkowa.

⁴ <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/RESTAURA.html>

Streszczenie

Ratunkiem dla niszczącego dziedzictwa kulturowego Europy Środkowej jest kompleksowo i skutecznie przeprowadzana rewitalizacja. Jest ona jednym z najważniejszych sposobów zapewnienia ładu przestrzennego i wysokiej jakości przestrzeni publicznej. Pomimo transformacji politycznej, jaką przeszła Europa Środkowa, a później w następstwie wstąpienia do Unii Europejskiej absorpcji funduszy pomocowych, problem rewitalizacji jej bezcennego dziedzictwa kulturowego wciąż nie został rozwiązany. Brak środków finansowych jest dla większości władz publicznych cały czas jednym z najbardziej palących problemów w odniesieniu do ochrony oraz utrzymania zarządzanych przez siebie obiektów zabytkowych. Przy ograniczonych środkach publicznych jedyną możliwością realizacji zadań rewitalizacyjnych jest sięgnięcie do doświadczeń i kapitału finansowego sektora prywatnego. Z pomocą przychodzi tutaj formuła partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Niestety, do dzisiaj jest tylko kilka przykładów PPP w projektach rewitalizacyjnych. Jedną z przyczyn niewielkiego wykorzystania tej formuły jest brak wystarczającej wiedzy i dobrych praktyk. Najlepszym sposobem na zmianę tej sytuacji jest zwiększenie kompetencji i wiedzy zarówno władz publicznych, jak i podmiotów prywatnych w zakresie wykorzystania mechanizmów PPP, również przy okazji rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego. Przykładem takiego działania jest projekt Restaura realizowany wspólnie przez 10 instytucji z 4 środkowoeuropejskich państw: Polski, Słowacji, Chorwacji oraz Słowenii. Ma on na celu współpracę instytucji partnerskich w zakresie stworzenia skutecznych strategii dla odnowienia dziedzictwa kulturowego z wykorzystaniem PPP. W ramach projektu miasta partnerskie wskażą obiekt/obszar przeznaczony do rewitalizacji. Następnie przygotowana zostanie kompleksowa dokumentacja techniczna, prawna i finansowa. Zniszczony zabytek będzie przygotowany do prac restauratorskich w formule PPP. Stworzona baza dokumentów i dobrych praktyk będzie ogólnodostępna i stanie się wzorem dla innych samorządów i prywatnych inwestorów w Europie Środkowej.

Abstract

The last hope for the deteriorating cultural heritage in Central Europe is a complex and efficiently carried out revitalisation. It is one of the most important ways to ensure spatial order and high quality public spaces. Despite the political transformations that Central Europe underwent, and then acquiring aid funds as a result of accession to the EU, the problem of revitalising the priceless cultural heritage has still not been resolved. The lack of sufficient funds has been one of the most urgent issues for the majority of authorities in reference to the protection and maintenance of historic objects they are in charge of. With limited public funds, the only possibility to implement revitalisation tasks is to use the experience and the financial capital of the private sector. The formula of the public-private partnership (PPP) might be of help here. Unfortunately, revitalisation projects have only included a few examples of PPP so far. One of the reasons for the rare use of the formula is insufficient knowledge and lack of good practice. The best way to change the situation is increasing the competence and knowledge of both the authorities and private subjects concerning the application of the PPP mechanisms, also for the revitalisation of the cultural heritage. An example of such an activity is the Restaura project realised by 10 cooperating institutions from 4 Central-European states: Poland, Slovakia, Croatia and Slovenia. Its goal is the cooperation of partner institutions in order to create effective strategies for restoring the cultural heritage using the PPP. Within the project partner cities indicate the object/area intended for revitalisation. Then a complex technical, legal and financial documentation is prepared. The damaged historic object will be prepared for the restoration treatment within the PPP formula. The created document and good practice base will be generally available and will set an example for other local authorities and private investors in Central Europe.